

<https://doi.org/10.32782/2786-9067-2023-25-12>

УДК 614.777:504.5:355.01

ВОДА, ЯК ЗБРОЯ ТА ЖЕРТВА У СУЧАСНИХ ВІЙНАХ

Лабойко В.В.

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, м. Львів, Україна

Анотація. Швидке зростання кількості населення планети та безперервні процеси урбанізації, призводять до збільшення споживання прісної води. У поєднанні із змінами клімату та постійним забрудненням джерел питної води, ця проблема набуває світового масштабу. Сьогодні вода є стратегічним ресурсом, який потрібний для розвитку, а іноді і навіть для виживання цілих країн. За оцінками Американського інституту населення (Population Institute), попит на прісну воду, перевищує пропозицію на 17%. Тому, в сучасній світовій історії водні ресурси часто виступають тригером у воєнних конфліктах.

Ключові слова: *питна вода, вода як тригер, військова агресія, водні конфлікти, вода як жертва, вода як зброя.*

Вступ. Дефіцит питної води розглядається як глобальна проблема сучасності. Запаси прісної води на нашій планеті зазнають величезного навантаження через збільшення кількості населення, зростаючий попит на воду та величезні масштаби її забруднення. За даними ООН, 1,1 млрд людей у світі не мають доступу до чистої питної води [4], забруднена питна вода та відсутність санітарної інфраструктури загрожують життю дітей у світі. Згідно даних ЮНІСЕФ щодня понад 1000 дітей віком до 5 років помирають у всьому світі від хвороб, спричинених забрудненою водою, антисанітарією та поганою гігієною. Водна драма торкнулася і України, коли питання водозабезпечення та водної безпеки стали вкрай актуальними в умовах збройного конфлікту з російським агресором [5].

Мета роботи: проаналізувати водні конфлікти, їхні ознаки та загрози для світу і України зокрема.

Матеріали та методи дослідження: методи синтезу, аналізу, порівняння та узагальнення літературних джерел вітчизняних та зарубіжних видань.

Результати та їх обговорення. У різних куточках нашої планети постійно відбуваються воєнні конфлікти, через які значною мірою страждають водні ресурси. Доступ до питної води визнається одним із базових прав людини всіма міжнародними правовими організаціями, зокрема і Генеральною асамблеєю ООН, а навмисні підриви дамб, водогонів та інших об'єктів водопостачання трактується як водний тероризм [6]. Тихоокеанський інститут (University of the Pacific, США) виокремив серед воєнних конфліктів групу так званих водних конфліктів, де вода розглядається як: «тригер» – вода стає першопричиною конфлікту або пусковим механізмом у зв'язку з контролем джерела води або ж системами

водопостачання, або коли не має доступу до води чи її нестача спричиняють конфлікти; «жертва» – в результаті воєнного конфлікту навмисно або випадково водні ресурси або водні системи зазнають забруднення, пошкодження чи руйнації, що унеможлиблює споживання чи використання води; «зброя» – для досягнення військових цілей та нанесення значних втрат ворогові, водні ресурси або самі водні системи використовуються як інструмент або зброя в воєнному конфлікті [7]. За підрахунками порталу World's Water цього інституту, від 2010 року до теперішнього часу у світі відбулися 466 конфліктів і зіткнень, пов'язаних із розподілом водних ресурсів, 36 із яких було збройними.

Звичайно, що водні конфлікти, у яких вода виступає в ролі «тригера», в першу чергу виникають в регіонах, де гостро відчувається її дефіцит. Такі конфлікти можуть відбуватися як всередині країн, між певними групами населення, так і між сусідніми країнами.

Вода, як «зброя», передусім використовується з метою нанесення максимальної шкоди (економічної, соціальної, політичної) супротивнику. Одним із таких прикладів є водна блокада Тріполі за наказом диктатора Каддафі під час революції у Лівії. В результаті понад 1,6 млн. людей відчували гостру нестачу питної води. Ще одним важливим фактором, що підштовхує країни до військових конфліктів, є будівництво дамб на річках, які є основним джерелом питної води для більшості населення певного регіону. До прикладу, Ірак та Сирія дуже сильно потерпають від нестачі води через будівництво дамб Туреччиною на річках Тигр і Єфрат. Ці країни називають воду турецькою зброєю і уклали спільну угоду про розподіл водних ресурсів [8]. Між Єгиптом та Ефіопією назрівав військовий конфлікт через будівництво останньою на річці Ніл греблі ГЕС «Хідасе».

Проте, найчастіше вода стає «жертвою» військових дій, під час яких можуть бути пошкоджені не лише об'єкти водопостачання, а й зазнають руйнувань промислові підприємства, які і в мирний час становили екологічну загрозу. В результаті джерела питної води забруднюються промисловими небезпечними речовинами та продуктами їх перетворення в об'єктах доквілля.

До 24 лютого 2022 року основними забруднювачами водних об'єктів в Україні були підприємства металургійної промисловості, вугільної галузі й енергетики. На сході України у багатьох містах очисні споруди є морально і фізично застарілими, що спричинило надходження екополютантів у місцеві ресурси.

Із початком повномасштабної війни Російської Федерації (РФ) проти України, суттєвих змін зазнала вся екосистема України, зокрема і водне середовище. Окупаційні війська завдають цілеспрямованих ракетних ударів по об'єктах забору, очищення та постачання води, а також каналізаційних очисних спорудах, підривають дамби та захоплюють об'єкти водної інфраструктури. Наприкінці лютого 2022 р. російські війська, підірвали тимчасову

дамбу, яка була збудована у 2014 р. в Херсонській області для припинення подачі води з Дніпра в анексований Крим. 26 лютого 2022 року агресор підірвав дамбу Київського водосховища у місці впадіння річки Ірпінь у Дніпро, в результаті чого було затоплено село Демидів.

Із початку 2023 року спостерігається суттєве зниження рівня води у басейні Каховського водосховища, яке є головним водорегулятором усього півдня України. Фахівці зазначають, що зниження рівня води у Каховському водосховищі обмежує питне водопостачання Бердянська, Приморська та понад 20 інших населених пунктів південної частини регіону. В низці населених пунктів вздовж Дніпра фіксується також дефіцит дебіту води у підземних вододжерелах та практична відсутність води у криницях.

Перелік основних воєнних конфліктів, пов'язаних із водними ресурсами представлено в таблиці.

Таблиця

Водні конфлікти у світі та Україні зокрема відповідно до класифікації

Рік	Причина конфлікту	Роль води у конфлікті	Наслідки
1	2	3	4
2010-2015	Ізраїль перешкоджає водопостачанню м. Равабі на Західному березі річки Йордан	зброя	У зв'язку із розбіжностями у спільному ізраїльсько-палестинському водному комітеті ізраїльський уряд закриває доступ до основного водопостачання м.Равабі
2011	Ізраїль знищує водяні насоси та колодязі палестинців	жертва	У бедуїнському селі Амнір ізраїльськими військовими знищені резервуари для води, а пізніше - насоси та колодязі в палестинських поселеннях
2012-2013	Сутички через доступ до води у Кенії	тригер	Через гостру нестачу питної води в Кенії виникають масштабні сутички, в результаті яких загинуло понад 50 осіб.
2012	Під час громадянської війни в Сирії пошкоджено трубопровід Алеппо	жертва	Внаслідок бойових дій сильно пошкоджено трубопровід, що постачав воду до тримільйонного міста Алеппо, що призвело до гострої нестачі питної води
2011	Припинення подачі води до столиці Лівії за наказом диктатора Каддафі	зброя	Війська Каддафі перекривають водопостачання до Тріполі
2013	Зупинка очисних споруд Гази	жертва	Масовий витік стічних вод внаслідок блокади Гази Єгиптом та Ізраїлем
2014	Україну звинувачують у припиненні водопостачання до Криму	зброя	Перекриття Північно-Кримського каналу призвело до дефіциту води

Продовження таблиці

1	2	3	4
2014	Обстріл водосховища у Горлівці	жертва	Поранено двох цивільних осіб при обстрілі водосховища
2014	Припинення подачі води до значної частини Донецької області	жертва	Припинення подачі води по каналу Сіверський Донець-Донбас через пошкодження електропостачання насосної станції
2015	В українських містах і селах припиняється водопостачання	жертва	Більшість сіл і міст у південно-західній частині Луганської області України втрачають доступ до водопостачання після того, як бойові дії пошкодили водогін
2019	Пошкодження трубопроводу каналу «Сіверський Донець – Донбас»	жертва	В результаті пошкодження 3 млн. людей залишилися без доступу до питної води.
2019-2020	У сирійському місті Аллуку турецькі військові перекривають водопостачання	зброя	Взяття під контроль водної станції поблизу міста Рас-аль-Айн турецькими військами
2021	Між Киргизстаном і Таджикистаном сталася велика сутичка через воду	тригер	Конфлікт спричинив загибель 31 людини та евакуацію 10 000 осіб.
2022	Підбив дамба військами РФ	зброя, жертва	Зруйновано тимчасову дамбу, яка перекривала Північно-Кримський канал з 2014 року
2022	Підбив дамба і насосної станції в гирлі р. Ірпінь при впадінні в Київське водосховище на Дніпрі	зброя, жертва	Затоплено заплаву Ірпіня на десятки кілометрів вгору по річці.

У результаті водних конфліктів створюються умови, що передують поширенню інфекційних захворювань з водним шляхом передачі: холера, сальмонельоз, дизентерія, черевний тиф, поліомієліт. Вживання «сумнівної» питної води, неможливість дотримуватися особистої гігієни стали причиною загрози виникнення спалаху холери в окупованому Маріуполі.

Висновки. Кількість водних конфліктів у світі постійно зростає, тому ця проблема потребує спільних зусиль усієї світової спільноти. Збереження існуючих джерел прісної води, впровадження технологій для отримання води з альтернативних джерел, очищення й повторне використовувати стічних вод є нагальними питаннями сьогодення. Вирішення питання водозабезпечення та водопостачання населення повинно вирішуватися з урахуванням усіх ризиків — як наслідків війн, так і впливу зміни клімату.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Строкаль В.П., Ковпак А.В. Воєнні конфлікти та вода: наслідки й ризики. Науково-практичний журнал «Екологічні науки». 2022. № 5(44). С. 94-102. <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2022.eco.5-44.14>
2. Schillinger J, Özerol G, Güven-Griemert Ş. Water in war: Understanding the impacts of armed conflict on water resources and their management. WIREs WAER. 2020. Vol. 7. Issue 6. November/December 2020 published: 27 August 2020 <https://doi.org/10.1002/wat2.1480>.
3. Хільчевський В.К. Водні та збройні конфлікти – ознаки класифікації: у світі та в Україні. Періодичний науковий збірник «Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія». 2022. №1(63). С. 6-19. <https://doi.org/10.17721/2306-5680.2022.1.1>.
4. Горбулін В.П., Мосов С.П. Водні конфлікти як індикатор загострення світової кризи прісної води. Вісник НАН України. 2023. №2. С. 3-11. <https://doi.org/10.15407/visn2023.02.003>
5. Лотоцька-Дудик У.Б., Лабойко В.В. Якість питної води та стан водозабезпечення населення України в умовах воєнного стану. Збірник наукових праць «Актуальні проблеми профілактичної медицини». 2022. №24. С. 5-12.
6. Лабойко В.В. Безпечність питної води в умовах воєнного стану. Збірка матеріалів науково-практичної конференції з міжнародною участю «Екологічні та гігієнічні проблеми сфери життєдіяльності людини». 2023. С. 124-125.
7. Water Conflict Chronology. 2022. Pacific Institute. URL: <https://www.worldwater.org/water-conflict/>
8. Війни XXI століття — війни за воду / Defense Express <https://defence-ua.com/army and war/vijni za vodu-2234.html>.

REFERENCES

1. Stokal V.P., Kovpak A.V. Military conflicts and water: consequences and risks. Naukovo-praktychnyy zhurnal «Ekolohichni nauky». 2022;5(44):94-102. <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2022.eco.5-44.14>
2. Schillinger J, Özerol G, Güven-Griemert Ş. Water in war: Understanding the impacts of armed conflict on water resources and their management. WIREs WAER. 2020;7:6. <https://doi.org/10.1002/wat2.1480>.
3. Khilchevsky V.K. Water and armed conflicts - signs of classification: in the world and in Ukraine. Periodychnyy naukovyy zbirnyk «Hidrolohiya, hidrokhimiya i hidroekolohiya». 2022;1(63):6-19. <https://doi.org/10.17721/2306-5680.2022.1.1>.
4. Horbulin V.P., Mosov S.P. Water conflicts as an indicator of the aggravation of the global fresh water crisis. Visnyk NAN Ukrayiny 2023;2:3-11. <https://doi.org/10.15407/visn2023.02.003>

5. Lototska-Dudyk U.B., Laboyko V.V. The drinking water quality and state of the water supply of the population of Ukraine under the conditions of marital state. Zbirnyk naukovykh prats' «Aktual'ni problemy profilaktychnoyi medytsyny». 2022;24:5-12.
6. Laboyko V.V. Safety of drinking water under martial law. Zbirka materialiv naukovopraktychnoyi konferentsiyi z mizhnarodnoyu uchastyu «Ekolohichni ta hihiyenichni problemy sfery zhyttyediyal'nosti lyudyny». 2023:124-125.
7. Water Conflict Chronology. 2022. Pacific Institute. URL: <https://www.worldwater.org/water-conflict/>
8. Wars of the 21st century are wars for water / Defense Express <https://defence-ua.com/army-and-war/vijni-za-vodu-2234.html>.

WATER AS A WEAPON AND VICTIM IN MODERN WARS

Laboyko V.V.

Abstract. The rapid growth of the world's population and continuous processes of urbanization lead to an increase in the consumption of fresh water. Combined with climate change and constant pollution of drinking water sources, this problem is taking on a global scale. Today, water is a strategic resource that is needed for development, and sometimes even for the survival of entire countries. According to the estimates of the American Population Institute (Population Institute), the demand for fresh water exceeds the supply by 17%. Therefore, in modern world history, water resources are often a trigger in military conflicts.

Key words: *drinking water, water as a trigger, military aggression, water conflicts, water as a victim, water as a weapon.*

Лабойко Володимир Володимирович <https://orcid.org/0000-0001-8209-7333>, +38 097 108 57 26, vova-laboyko@ukr.net

Надійшла до редакції / Received: 29.11.2022